

Strategy and Strategy Culture in the Early 21st Century

Abstrakt:

Strategie a strategická kultura ve svém důsledku ovlivňují každodenní život vojáků a vojenských jednotek, jejich bojovou přípravu a v případě válek i jejich osudy stejně jako osudy civilního obyvatelstva. Strategická kultura každého státu má svoji národní, mezinárodní i historickou dimenzi. Některé státy během svých dějin prošly obdobími militarismu, a proto se článek zabývá i vysvětlení jeho kritérií. Článek vyúsťuje v rozbor velice dramatického vývoje strategické kultury USA během prvních deseti let 21. století a vysvětluje podstatu zásadních změn a jejich mezinárodní význam.

Abstract:

Strategy and strategic culture influence everyday lives of soldier and military units, as well as the system of their preparation for combats. In case of wars, they have a decisive impact on the destiny of civilian population. The strategic culture of every state has its national, international and historic dimensions. The article explains the criteria of militarism, because those phenomena were typical for a history of some states. First and foremost, backed by the analysis of a dramatic development of the strategic culture of the US during the first decade of the 21st century, the article concludes and explains its core and importance for our contemporary world.

Klíčová slova:

Strategie, strategická kultura, válka, bezpečnostní hrozby, civilní obyvatelstvo, nejvyšší činitelé, militarismus, donucování, hard power, přitažlivost, soft power.

Key words:

Strategy, strategic culture, war, security threats, civilian population, decision-makers, militarism, coercion, hard power, attraction, soft power.

Úvod

Ústředním námětem tohoto článku je strategie a strategická kultura. Jedná se o dva pojmy, které zahrnují proces rozhodování o nasazení vojenských jednotek a o dosahování cílů států vedením bojové činnosti nejružnější možné intenzity. Strategie a strategická kultura ovlivňují každodenní život vojáků a vojenských jednotek, jejich bojovou přípravu a v případě válek i jejich osudy stejně jako osudy civilního obyvatelstva.

Největší pozornost tohoto článku se zaměří na USA, které jsou jedinou komplexní supervelmocí dnešního světa, někdejší francouzský ministr zahraničí Hubert Védrine dokonce použil výraz hypervelmoc (Védrine, 2000). Spojené státy zaujímají ústřední postavení ve světovém systému a další vývoj světové politiky ve všech směrech velmi závisí na jejich angažovanosti, na jejich konkrétní akcích a opatřeních. USA mají v mezinárodním uspořádání dominantní postavení, mají celosvětové ambice, a tak ve velké míře jsou předurčeny i způsoby jejich naplňování.

Basil Liddell Hart strategii vymezil jako rozdělování vojenských prostředků a jejich nasazování v zájmu dosahování politických cílů. Tím poukázal, že velké cíle stanovují nejvyšší političtí činitelé, zatímco vojáci mají za úkol naplňovat je cestou nasazování ozbrojených sil a vedením bojové činnosti (Hart, 1932). André Beaufre, jeden z tvůrců francouzské strategie jaderného odstrašování, strategii definoval jako „umění nasazovat sílu k dosahování politických cílů“ (Beaufre, 1963, s. 24-25). Samuel Huntington, položil důraz na propojení mezi politikou a vojenstvím. Strategii definoval jako „naplňování cílů stanovených politickým vedením“ (Huntington, 1994).

Strategie tedy má vždy politické předurčení, o jejím zaměření rozhodují nejvyšší političtí činitelé států, prezidenti, premiéři, ministři. Ti přijímají rozhodnutí zásadního významu, která se týkají všech státních složek a institucí, včetně ozbrojených sil. Stanovují hlavní cíle a úkoly, jejichž naplňování se pak stává politickým zadáním pro konkrétní vykonavatele. Poté, co padnou zásadní rozhodnutí na nejvyšší politické úrovni, přichází čas pro vojáky, jejichž úkolem je „vedení válek a úsilí o vítězství ve válkách“ (Heurlin-Rasmussen, 2003, s. 13).

Strategická kultura je všeobecně chápána jako souhrn myšlenek, podmíněných emocionálních reakcí a ustálených způsobů chování typických pro národní strategické komunity, které jsou získány vzděláním nebo napodobováním. Má rozhodující dopad na strategické rozhodování, zároveň s tím i na konceptuální rámce strategické debaty (Snyder, 1977, s. 9). Dále je strategická kultura definována jako „souhrn myšlenek, stanovisek, tradic a chování, v jejichž důsledku je strategická kultura uvnitř nás, v našich institucích a v našich postupech“ (Gray, 1999, s. 132).

Strategická kultura každého státu má svoji historickou i politickou předurčenost, vždy se do ní promítají minulé zkušenosti a stejně tak i konkrétní politické záměry v dané době. Nejvyšší činitelé (decision-makers) se postupně sžívají s tradičními, dlouhodobě uplatňovanými základními strategickými přístupy a postupy. Zároveň s tím v konkrétních situacích tyto přístupy více či méně ovlivňují (Johnson, 2005).

Dále je strategická kultura vysvětlována jako „souhrn ustálených názorů, stanovisek a praktických postupů při nasazování síly, jež jsou typické pro určitý kolektiv, zpravidla národ, a uplatňují se v průběhu delšího procesu“ (Longhurst, 2004, s. 17-18). Důležitá je i rozhodování a chování elit, které stanovují strategické cíle a přijímají důležitá

rozhodnutí. Silný vliv na strategickou kulturu mají zlomové události, v jejichž důsledku pak může strategická kultura doznávat větších či menších změn (tamtéž).

Velmi důležitá je historická dimenze strategické kultury. Velice přesvědčivě na to upozornili McNamara a VanDenMark (1996) při zpětném pohledu na vietnamskou válku. Zdůraznili především nezbytnost brát v úvahu historii, kulturu a politické zvyky země, ve které jsou nasazovány ozbrojené síly s cílem naplňovat cíle stanovené politickými elitami. To je zvláště důležité právě v případě této komparace, která se zaměřuje na to, jak USA a Ruská federace připravovaly a vedly vojenské operace „out of area“. Půjde především o jejich zásahy v jiných civilizačních okruzích, v nichž se na základě rozhodnutí nejvyšších politických činitelů prosazovaly zásadní změny. V případě USA půjde Irák a Afghánistán, v případě Ruské federace o válku s Gruzii.

Národní dimenze strategické kultury má dlouhodobé základy, nemění se podle toho, jak se střídají prezidenti, ministři, náčelníci generálních štábů a nejvyšší vojenští velitelé. Ale zlomové události, jako např. vážné mezinárodní krize, ozbrojené konflikty nebo války, rozšiřují prostor pro ty, kteří přijímají rozhodnutí zásadního významu, stanovují priority a vytyčují cíle, a tím otevírají možnost pro větší či menší změny strategické kultury, zejména pak pro nasazení nových zbraňových systémů nebo pro uplatnění nových postupů při vedení ozbrojeného zápasu. V případě obou zkoumaných a srovnávaných zemí se národní dimenze strategické kultury výrazně formovala v období druhé světové války, kdy společně bojovaly proti společné hrozbě a byly strategickými partnery, ale stejně tak i během studené války, kde byly antagonistickými rivaly.

Mezinárodní dimenze strategické kultury je dána dvěma hlavními ukazateli. Prvním z nich je ekonomická síla a nedílně s ní i technologická vyspělost. Čím bohatší a vyspělejší ten který stát je, tím větší jsou jeho možnosti, aby měl moderní, nejlépe vyzbrojené a připravené ozbrojené síly schopné vítězit na kterémkoliv bojišti. To se výrazně potvrdilo v moderních dějinách obou aktérů, které bude tato práce srovnávat. Oba dva byli novými nastupujícími aktéry mezinárodního uspořádání v meziválečném období, a to především díky ukazatelům *hard power*.

USA a tehdejší SSSR měly ekonomickou, zejména pak průmyslovou převahu nad Německem, kterou pak využívali i ke zvýrazňování převahy vyzbrojovací. Díky tomu byly schopny vyrábět stále více zbraňových systémů a touto cestou stále více zvyšovat počty svých vojáků, zvyšovat palebnou sílu jejich zbraní, a tím vším zvýrazňovat svoji strategickou převahu. Právě díky tomu bylo dosažení společného cíle, jímž byla bezpodmínečná kapitulace nacistického Německa, nakonec jen otázkou času.

Zároveň s tím se v závěru druhé světové války projevil jeden velice důležitý kvalitativní rozdíl, a to technologický náskok USA. Na jedné straně SSSR po celou dobu války trvale spoléhal na rozhodující pozemní bitvy, během nichž tankové a pěší svazky a svazy dostávaly vydatnou leteckou podporu (Kennedy, P., 1996, s. 372-373). Na straně druhé USA nakonec válku uzavřely demonstrací náskoku strategického významu, jímž bylo svržení atomových bomb na dvě japonská města, po němž následovala okamžitá a bezpodmínečná kapitulace země vycházejícího slunce. Tím USA demonstrovaly svůj velký technologický náskok před SSSR (Kennedy-Pipe, 2007, s. 136-150).

Ekonomická síla a technologická vyspělost byly základními pilíři mezinárodní dimenze strategické kultury obou srovnávaných aktérů i po skočení druhé světové války, zejména pak po celé období studené války. Mezi oběma aktéry se stupňoval strategický souboj jak na poli ekonomickém, tak i na poli vyzbrojování. USA po celou

dobu bipolární konfrontace využívaly svůj technologický náskok a díky tomu trvale udržovaly převahu v kategorii jaderných zbraní, zejména pak těch, které byly odpalovány z letadel a z ponorek. SSSR měl kvantitativní převahu v konvenčních zbraních a v pozemní složce jaderného potenciálu (Drea, 2001).

Druhým ukazatelem mezinárodní dimenze strategické kultury je postavení a vliv daného státu v mezinárodních vztazích – čím silnější a vlivnější je daný stát, tím výraznější je i mezinárodní dimenze jeho strategické kultury. V době studené války to platilo o USA a o SSSR, hegemonech dvou antagonistických bezpečnostních společenství (NATO vs. Varšavská smlouva). Oba státy udávaly tón celosvětovým závodům jak v jaderném, tak i v konvenčním vyzbrojování a v neustálém zdokonalování jaderného odstrašování. Oba dva se buď přímo (USA), či nepřímo (SSSR), zúčastnily korejské války v letech 1950-1953, která naznačovala, jak by mohl být veden jejich případný přímý souboj, který by byl třetí světovou válkou s celosvětovými dopady. USA a SSSR shodně zabředly v krutých asymetrických válkách vedených v tzv. třetím světě (Vietnam 1965-1973, resp. Afghánistán 1979-1989), které na celý svět působily jako demonstrace vojenské síly a způsobů vedení bojové činnosti.

Tab. 1: Základní kritéria strategické kultury

Základní vymezení	Národní dimenze	Mezinárodní dimenze	Klíčové činitele
<ul style="list-style-type: none"> ■ nasazování ozbrojených sil k dosahování politických cílů, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ souhrn nástrojů, které jsou k dispozici pro potřeby bezpečnosti státu, ■ souhrn ustálených norem a postupů při využívání ozbrojených sil k naplňování bezpečnostních zájmů zemí, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ekonomická síla a technologická vyspělost států, ■ postavení státu v mezinárodních bezpečnostních vztazích, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ nejvyšší velitelé ozbrojených sil, kteří rozhodují o tom, jak se budou naplňovat rozhodnutí přijatá na nejvyšší politické úrovni.

Zdroj: Eichler-Tichý, 2013, str. 37.

Pod pojmem strategická kultura tedy rozumíme nasazování síly k dosahování bezpečnostních cílů stanovených na nejvyšší politické úrovni. Jestliže bezpečnostní kultura je záležitostí nejvyšších politických činitelů, pak strategická kultura je pojímána především jako záležitost nejvyšších vojenských činitelů. Ti vycházejí ze zásadních politických rozhodnutí a zadání, a proto hledají nejučinnější vojenské prostředky a uplatňují nejvhodnější způsoby vedení bojové činnosti, jejichž posláním je zajistit naplnění zadaných politických cílů.

Velmi důležitým rysem při hodnocení aktérů mezinárodních bezpečnostních vztahů je způsob využívání síly, která spočívá na dvou hlavních pilířích: hard power a soft power (Nye, 2004). Pro první pilíř, tedy pro hard power, je typické spoléhání především na geografickou rozlehlost, vysoký počet obyvatel, surovinové bohatství a na ekonomickou a vojenskou sílu. Pod pojmem ekonomická síla se rozumí především absolutní HDP a celková suma průmyslové výroby. Vojenská síla zahrnuje celkové výdaje na obranu, počet vojáků ve zbraní a celkové počty zbraní a zbraňových systémů strategického i taktického významu.

Ve vztahu k vnějšímu prostředí se při využívání **hard power** klade důraz na donucování (coercion), jež spočívá na hrubém ekonomickém nebo dokonce vojenském nátlaku, jehož nejkrasnější podobou je vojenská agrese a po ní následující okupace. Spoléhání na hard power je příznačné především pro revizionistické státy, dále pak pro diktátorské státy usilující o teritoriální výboje a o získání surovin. Na ukazatelích hard power stále více stavěl někdejší SSSR, opíral se především o svoji rozlehlost, která jej doslova spasila během druhé světové války. Dále spoléhal na surovinové bohatství a silný těžký průmysl, který jej zachránil během druhé světové války a umožňoval mu v době studené války jakž takž držet krok ve vyzbrojování s USA. Zároveň s tím spoléhal i na vojenskou sílu, a to především ve vztahu ke svým satelitům. Nejdrastičtějším projevem této politiky byly vojenské intervence do Budapešti v roce 1956 a do Prahy v roce 1968. Hrubou vojenskou sílu nakonec použil i proti jedné rozvojové zemi, která nikdy nebyla v žádném vojenském uskupení: v roce 1979 vojensky intervenoval do Afghánistánu a tuto zemi pak po následujících deset let okupoval.

Naproti tomu **soft power** spočívá na celkové vyspělosti a na síle příkladu. (Nye, 2002). Neklade důraz na donucování, ale na přitažlivost (attraction). Jednoznačně upřednostňuje nevojenské nástroje působení, zejména politiku, diplomacii, ekonomiku, kulturu, vědeckotechnologickou vyspělost, v neposlední řadě zavedené hodnoty a normy a přitažlivost životního způsobu (way of live). Smyslem soft power není nutit jiné státy, aby se chovaly tak či onak. Jejím smyslem je nenásilně ovlivňovat jejich rozhodování, a zejména jejich preference.

Nejvýraznějším příkladem dlouhodobého, cílevědomého a úspěšného prosazování soft power je období od přelomu 50. a 60. let minulého století, kdy Západ svými hodnotami, životní úrovní a životním stylem, působil stále silněji jako příklad pro obyvatele satelitních států SSSR a posiloval jejich nespokojenost s poměry, ve kterých žili (Ikenberry, 1992).

Militarismus

S bezpečností států a především pak s jejich hlavními nástroji velice úzce souvisí pojem militarismus. Na národní úrovni je nejčastěji vymezován jako nadvláda vojáků nad politikou a jako stav, za kterého se politikové přizpůsobují vojákům, jejich prioritám, názorům, zájmům a rozhodnutím. Arden Bucholz datuje nástup militarismu již od Napoleonova italského tažení v roce 1796. Tvrdí, že právě v té době se militarismus začal profilovat jako „nadvláda vojáků, jejich rozhodnutí, metod a cílů nad civilní částí společnosti, jako nerovnováha ve vztahu mezi civilisty a vojáky vychýlená ve prospěch vojáků“ (Bucholz, 1999, s. 423-432).

Francouzští autoři de Montbrial a Klein (Montbrial-Klein, 2000, s. 362) naproti tomu za první klasický projev novodobého militarismu označují nikoli Napoleona, ale až bismarckovské Německo v šedesátých letech 19. století. Svůj názor odůvodňují slovy, že opravdový nástup militarismu je spojen až s průmyslovou revolucí, která otevřela cestu k masovému zabíjení, a s budováním velkých armád ve druhé polovině 19. století. Základem militarismu je proces militarizace, který se vyznačuje třemi hlavními rysy: navyšování vojenských rozpočtů, budování velkých vojenských jednotek (divize, armádní sbory, armády) a zvyšování počtu vojáků na tisíc obyvatel. Na to pak

navazuje militarismus jako způsob jednání, který Johan Galtung vymezil jako sklon k využívání přímého násilí, ať už vyprovokovaného nebo ne, sloužícího k řešení konfliktů nebo k jejich podněcování (Galtung, 1990, s. 291-305).

Národní a mezinárodní charakteristiky militarismu

Militarismus není statický stav, je to především mentalita *sui generis*. Je to celospolečensky hluboce zakořeněný systém hodnot a způsob uvažování. Ve vnitřní politice se vyznačuje vychýlením civilně-vojenských vztahů ve prospěch profesionálních vojáků a podléháním jejich pohledům, názorům a navrhovaným řešením. Je na vzestupu především v dobách, kdy ten který stát chce demonstrovat svoji sílu a nadřazenost vůči jiným, nebo když je vystaven nějaké bezpečnostní hrozbě. V mezinárodních vztazích se militarismus využívá k přípravě na vedení válek nebo na intervence v zahraničí.

Národní dimenze militarismu je dána především charakterem režimu. Militarismus je jedním z nosných pilířů diktátorských režimů, je výsledkem sekuritizace politických hrozeb, a zároveň s tím i nástrojem represivní moci. V minulosti byl příznačný především pro výbojné režimy, jež usilovaly o dobytí nových území, která jim mohla poskytnout nové zdroje strategických surovin a mohla se stát i odbytišti pro jejich zboží. K militarismu se uchýlovali politici, kteří chtěli prosadit výrazné změny mezinárodního uspořádání na mezinárodní úrovni, bez ohledu na názory a stanoviska jiných zemí, mezinárodních organizací, ba ani svých spojenců.

V mezinárodní rovině se militarismus vyznačuje především zveličováním závažnosti vnějších bezpečnostních hrozeb, spoléháním na vojenskou sílu a nadměrným důrazem na využívání přímého násilí, zejména pak vojenských nástrojů moci. Velmi často se vzájemně propojuje a doplňuje s unilateralismem. V mnoha případech je velice kontraproduktivní – umožňuje vyhrávat války, ale není dostatečující k tomu, aby se vyhrál mír. Nástroje, o které se militarismus opírá, umožňují ve velkém rozměru zabíjet, ale o to méně přesvědčovat, natož pak získávat srdce a mozky lidí (Elias, 1999).

Militarismus je tedy příznačný především pro totalitní zřízení a pro politiky s výrazným diktátorským profilem a způsobem vládnutí. V jejich případě není militarismus reakcí na vnější tlak nebo na vnější hrozby. Je vědomě zvoleným způsobem vládnutí, který zajišťuje jejich přežití, a také uspokojení nezřízeně vysoké osobní ctižádosti.

Militarismus často bývá důsledkem a akcelerátorem silícího mezinárodního napětí. Militarismus se výrazně prosadil rovněž v padesátých letech minulého století, a to zejména v důsledku korejské války. Jeho hlavním projevem byl výrazný nárůst výdajů na zbrojení, jak v NATO, tak i ve Varšavské smlouvě. Jeho spouštěčem se stala americká strategie zakotvená v dokumentu National Security Council č. 68 (NSC 68) z roku 1950 (pět let před vytvořením Varšavské smlouvy). Předpokládalo se, že válka mezi Východem a Západem by v Evropě mohla mít velmi podobný průběh, jediné s tím rozdílem, že invaze by nesměřovala ze severu na jih, ale šla by od východu na západ. [1]

Ve snaze vyhnout se horké válce, jež by měla podobně ničivé a pustošivé důsledky jako válka v Koreji, NSC 68 vytyčila alternativní, do té doby nebyvalé řešení. Vyhlásila orientaci na válku studenou, jež měla být specifickou podobou totální války, ale bez přímého bojové střetu mezi hlavními aktéry bipolárně rozděleného světa. Hlavní důraz

položila na rozsáhlé budování strategických jaderných i konvenčních sil, což bylo velkou výzvou pro SSSR a jeho satelity. Pro obě strany, pro Západ i pro Východ, to znamenalo výraznou a dlouhodobou militarizaci ekonomiky, přičemž američtí stratégové, v jejichž čele stál Paul Nitze, od samého počátku počítali s tím, že taková eskalace bude mít zhoubné účinky na ekonomiku SSSR a jeho satelitních států, že ji to postupně zadusí. (Thompson, 2009).

Velmi výstižně to hodnotí přední britský odborník Gordon Barrass, když píše, že od samého počátku padesátých let byla ekonomická a vojenská síla USA hlavním nástrojem tlaku na SSSR, který směřoval k jeho uzbrojení a následnému kolapsu (Barrass, 2009).

Tab. 2: Hlavní charakteristické rysy militarismu – část 1

Konkrétní rysy	Vysoké výdaje na zbrojení	Vysoké počty příslušníků ozbrojených sil	Udržování velkých vojenských jednotek	Vysoký počet vojáků na tisíc obyvatel
Nejznámější příklady	<ul style="list-style-type: none"> ■ japonský militarismus v meziválečném období, ■ hitlerovské Německo, ■ SSSR 1970-1985, ■ Izrael, ■ KLR, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ japonský militarismus v meziválečném období, ■ hitlerovské Německo, ■ SSSR, ■ KLR, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ japonský militarismus v meziválečném období, ■ hitlerovské Německo, ■ NATO a Varšavská smlouva v době studené války (systém pluk – divize – armáda vs. armádní sbor – front vs. armáda, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ japonský militarismus v meziválečném období, ■ hitlerovské Německo, ■ NATO a Varšavská smlouva v době studené války, ■ Izrael, ■ KLR.

Zdroj: Eichler-Tichý, 2013, str. 39.

Tab. 3: Hlavní charakteristické rysy militarismu – část 2

Konkrétní rysy	Podléhání názorům a hodnotám profesionálních vojáků	Sekuritizace bezpečnostních hrozeb	Upřednostňování vojenských řešení
Nejznámější příklady	<ul style="list-style-type: none"> ■ napoleonská Francie, ■ vilémovské Prusko, ■ Japonsko v době druhé světové války, ■ SSSR v 80. letech 20. století, ■ KLR; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ SSSR na konci sedmdesátých let 20. století, ■ USA v době od 11. září 2001 do zahájení operace Iraqi Freedom 2003, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ rozpoutání druhé světové války, ■ sovětská vojenská invaze do Afghánistánu v r. 1979, ■ Operace Iraqi Freedom 2003.

Zdroj: Eichler-Tichý, 2013, str. 41.

Naopak pokles militarismu nastal ve 20. století hned třikrát. Poprvé to bylo po skončení první světové války, kdy tehdejší americký prezident W. Wilson uvažoval o tzv. nové éře ve vývoji světové politiky (new era in international politics). Druhý výrazný pokles militarismu přišel ve druhé polovině osmdesátých let, po nástupu M. S. Gorbačova do funkce

generálního tajemníka ÚV KSSS v březnu 1985. Jeho strategickým záměrem totiž bylo snížit neúměrnou zátěž závodů ve vojenském vyzbrojování, aby bylo možné reformovat sovětskou ekonomiku a zvýšit její výkonnost.

A třetí pokles se prosadil bezprostředně po skončení studené války, v první polovině devadesátých let, kdy nastalo čerpání tzv. mírových dividend, tedy výrazné snižování vojenských rozpočtů, počtu strategických i konvenčních zbraní, stavů ozbrojených sil a rušení velkých posádek, původně budovaných pro potřeby případné třetí světové války na území tzv. starého kontinentu.

Základní kritéria posuzování militarismu

Sklony k militarismu se vždy posuzují podle dvou základních kritérií. Prvním z nich je přístup k bezpečnostním hrozbám na počátku 21. století, jimiž jsou zejména globální terorismus, šíření ZHN a tzv. zhroucené státy. Nadsazování a zveličování bezpečnostních hrozeb, zejména pak zdůrazňování jejich vojenského rozměru, bude považováno za projev militarismu. Druhé kritérium pro posuzování sklonu k militarismu vychází především z teoretického odkazu J. Galtunga (1990) a zaměřuje se na využívání přímého násilí, zejména pak na přístup hlavních aktérů dnešního světa k válkám a k využívání ozbrojených sil v procesu dosahování bezpečnostních cílů definovaných na nejvyšší politické úrovni.

Velice dramatickým vývojem prošla strategická kultura USA v době, kdy funkci prezidenta USA zastával G. W. Bush. Jeho mentální model vešel do moderních světových dějin pod názvem *Regime Change Policy*. Tento model vytvořily klíčové doktrinální dokumenty z let 2002 a 2003. Ty jsou v této knize hodnoceny jako dokumenty vysloveně konfrontačního charakteru, které zcela vyloučily možnost bezpečnostní kooperace s tehdejším Irákem. Celou světovou veřejnost připravovaly na to, že USA rozpoutají další válku proti Saddámovu Iráku.

Právě tzv. druhá irácká válka Irácká svoboda 2003 měla celosvětový význam. Co do počtu nasazených vojáků a bojové techniky to byla to největší americká válka od dob vietnamské války, co do délky trvání nemá v amerických dějinách obdoby. Odrazil se v ní militarismus *sui generis* – válku nevnutili vojáci politikům, ale právě naopak: prosadili si ji politici, přestože proti byli tři stále členové Rady bezpečnosti OSN, včetně jednoho ze zakládajících členských států NATO. Válka byla nelegální a také nelegitimní, protože se nepotvrdil ani jeden ze dvou hlavních důvodů, kvůli kterým byla rozpoutána.

Tzv. druhá irácká válka se stala testem i mementem vedení asymetrických válek na počátku 21. století. Všechny tyto zlomové události poskytly obrovské množství námětů a podnětů nejen pro hodnocení Bushovy strategie jako mentálního modelu, ale i pro její zkoumání jejího dopadu na vývoj bezpečnostní a strategické kultury (BSK) Ruské federace. Ukázala, že USA mají takový vojensko-technologický náskok, že pro ně není problémy překvapit a následně i rychle porazit jakéhokoliv vyzyvatele, ale velkým problémem se může zajištění míru a klidu v poražené zemi.

Po problémech vyvolaných tzv. druhou iráckou válkou přišlo v USA zásadní kritické přehodnocení strategické kultury, což nakonec otevřelo cestu pro demokratického kandidáta Baracka Obamu, jakožto 44. prezidenta USA. Jeho strategická kultura se vyznačuje

posunem od konfrontačního ke kooperačnímu modelu. Projevilo se to v jeho vizi světa bez jaderných zbraní, dále pak v pražské smlouvě o snížení stavu strategických jaderných zbraní a v doktrínálních dokumentech USA z let 2010 (National Security Strategy 2010 a Nuclear Posture Review 2010) až 2012 (Priority pro 21. století).

Velmi důležitým prvkem Obamovy bilance je velká zdrženlivost a uvážlivost při používání vojenské síly k dosahování politických cílů. Obamův postup na poli BSK se vyznačoval negací silných sklonů k militarismu a unilateralismu, tolik typických pro administrativu 43. prezidenta USA. Během prvního Obamova prezidentského období nedošlo ani jednou k nasazení vojenské síly, které by nebylo opřeno o mandát Rady bezpečnosti OSN.

Poznámka:

- [1] V lednu roku 1950 se konala v Moskvě přísně utajená schůzka, na které byl určen další směr vývoje: socialistické státy budou zbrojit tak, aby dosáhly vojenské převahy nad Západem a mohly sáhnout ke strategii „aktivní obrany“. Od roku 1950 věnovaly státy sovětského bloku stále větší pozornost přípravám na novou světovou válku. Podle názorů sovětských představitelů měl být válečný konflikt vyvolán především „imperialistickými kruhy USA“ s cílem vyřešit hospodářskou krizi kapitalistických států, zastavit postup socialismu. Úkoly byly konkretizovány na poradě v Moskvě ve dnech 8. až 11. ledna 1951. Zde každý z ministrů obrany a zástupců jednotlivých zemí podal J. V. Stalinovi zprávu o situaci v armádě a ministři obrany byli seznámeni s požadavky na počet vojsk, jejich výzbroj, úkoly zbrojní výroby a byl s nimi sepsán závazný protokol. O významu této schůzky svědčí i skutečnost, že byla velmi přísně utajena a dosud se nepodařilo najít žádný oficiální dokument o jejím průběhu, existoval-li vůbec. O jednáních se tak dovídáme z pozdějších vzpomínek či velmi stručných, heslovitých záznamů. Následně byly v letech 1951 až 1953 v Československu vybudovány základy nové zbrojní výroby. Úkoly postavené před zbrojní průmysl vysoce překračovaly možnosti čs. ekonomiky, ročně se mělo vyrábět více než 1500 tanků, 1500 letadel a více než 3500 děl. Pro splnění těchto úkolů byly mnohé závody vyrábějící spotřební zboží převedeny na výrobu zbraní, do zbrojního průmyslu směřovala také většina investic. To vše se projevilo na domácím trhu, kde chyběly základní potřeby a vybavení pro domácnosti, pračky, ledničky apod. Oficiálně tvořily výdaje na zbrojení méně než desetinu výdajů státního rozpočtu, ve skutečnosti překračovaly dvacet procent. In: LÁNÍK, Jaroslav. *Přísně utajená schůzka pod Stalinovým vedením a její důsledky pro čs. hospodářství*. Aktuality, Vojenský historický ústav Praha, 2012, dostupné na <http://www.vhu.cz/prisne-utajena-schuzka-pod-stalinovym-vedenim-a-jeji-dusledky-pro-cs-hospodarstvi/>.

Prameny a použítá literatura:

- ARON, Raymond. *Paix et Guerre entre les nations*. Paris: Calman-Lévy, 1984.
- BARASH, David., P. - WEBEL, Charles, P. *Peace and Conflict Studies*. 2nd ed. Los Angeles: Sage, 2009.
- BARRASS Gordon. *The Great Cold War: A Journey Through the Hall of Mirrors*. Stanford Security Studies, Amazon, 2009.
- BEAUFRE, André. *Introduction à la stratégie*, 1963.
- BEAUFRE, André. *Dissuasion et stratégie*. Armand Colin, 1964.
- BECK, Ulrich. *Power in a Global Age*. Cambridge: Polity, 2005.
- BONIFACE, Pascal. *Le monde contemporain grandes lignes de partage*. Paris: Universitaires de France, 2001.
- BOOTH, Ken. The Concept of Strategic Culture Affirmed. In C. G. Jacobsen (ed.). *Strategic Power: USA/URSS*. New York: St. Martin's Press, 1990.
- BUCHOLZ Arden. Militarism. In *Encyclopaedia of Violence, Peace and Conflict*. London: Academic Press, 1999, Volume 2.
- BRZEZINSKI, Zbigniew. *Second Chance. Three Presidents and the Crisis of American Superpower*. New York: Basic Books, 2007.

- BUZAN, Barry - WAEVER, Ole - WILDE, Jaap de. *Security. A New Framework for Analysis*. London: Lyne Rienner Publishers, 1998.
- CONTE, Alex. *Security in the 21st Century*. The United Nations, Afghanistan and Iraq. Aldershot: Ashgate, 2005.
- COTTEY, Andrew. *Security in the New Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- DREA, Edward. The McNamara Era. In Gustav Schmidt (ed.): *A History of NATO: The First Fifty Years*. 1st ed. 3 volumes. New York: Palgrave, 2001.
- EICHLER, Jan. Bezpečnostní a strategická kultura USA v letech 2001-2008. In *Mezinárodní vztahy*, 2010, č. 2, str. 48-70.
- EICHLER, Jan. Proměny bezpečnostní strategie USA na počátku 21. století. *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19 (51), č. 4, s. 38-48, ISSN 1210-3292.
- EICHLER, Jan - Tichý, Lukáš. *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury*. Praha: VHU: 2013, 318 str., ISBN 978-80-87558-16-4.
- ELIAS, Robert. Violence as Solution. In *Encyclopaedia of Violence, Peace and Conflict*. London: Academic Press, 1999, Volume 3, s. 660-673.
- FUKUYAMA, Francis. *America at the Crossroads: Democracy, Power and the Neoconservative Legacy*. New Haven: Yale University Press, 2006.
- GALTUNG, Johan. Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 1990, No. 27(3).
- GRAY, Collin. *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- GRIFFITHS, Martin - O'CALLAGHAN, Terry - ROACH, Steven, C. *International Relations: The Key Concepts*. 2nd ed. London: Routledge, 2008.
- HART, Liddell, Basil. *The British Way in Warfare*. London: Naber and Naber, 1932.
- HEURLIN, Kristensen - RASMUSSEN, Rynning. *New Roles of Military Forces: Global and Local Implications of the Revolution in Military Affairs*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2003.
- HUNTINGTON, Samuel, P. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. 11th ed. Cambridge: Harvard University, 1994.
- IKENBERRY, John - DEUDNEY, Daniel. Who Won the Cold War? *Foreign Policy*, Summer 1992.
- IKENBERRY, John. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton: Princeton University, 2001.
- IKENBERRY, John - Knock, Thomas - SLAUGHTER, Anne-Marie - Smith, Tony. *The Crisis of American Foreign Policy: Wilsonianism in the Twenty First Century*. Princeton University Press, 2009.
- JERVIS, Robert. Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*. Vol. 118, 2003, Number 3.
- JOHNSON, Robert H. *Improbable Dangers: U.S. Conceptions of Threat in the Cold War and After*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1997.
- KENNEDY, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000* (1987).
- KENNEDY-PIPE, Caroline. *The Origins of the Cold War*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.
- LONGHURST, Kerry. *Germany and the Use of Force*, Manchester University Press, 2004.
- McNAMARA, Robert S. - VNDEMARM, Brian. In *Retrospect: The Tragedy and Lessons of Vietnam*. 1st edition. Amazon, 1996.
- MEAD, Walter, Russell. The Jacksonian Tradition. *National Interest*, Winter 1999/2000.
- MEARSHEIMER, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton, 2001.
- MONTBRIAL, Thierry de - KLEIN, Jean. *Dictionnaire de stratégie*. Paris: Presses Universitaires de France, 2000.
- NYE, Joseph, S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. 1st ed. New York: Public Affairs, 2004.
- NYE, Joseph. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford University Press, 2002.
- SNYDER, Jack L. *The Soviet Strategic Culture. Implications for Limited Nuclear Options*. Santa Monica: Rand Corporation, 1977.
- SOBEK, David. *The Causes of War*. Cambridge: Polity, 2009.
- THOMPSON, Nicholas. Inside the Apocalyptic Soviet Doomsday Machine. *Wired Magazine*, 09 .21. 2009, dostupné na http://archive.wired.com/politics/security/magazine/17-10/mf_deadhand?currentPage=all.
- VÉDRINE, Hubert. *L'hyperpuissance américaine*. Fondation Jean-Jaurès, 2000.
- WALT, Stephen. *Taming American Power: The Global Response to U. S. Primacy*. W. W. Norton and Company. New York, 2005.